

Professor Harald Hegstad
Det teologiske Menighetsfakultet

Kirke for 18-30-åringer – ekklesiologiske utfordringer i norsk kontekst

Innlegg på konferanse 17.–18. april 2008

Innledning: Hva er kirken?

Jeg har blitt bedt om å kommentere ekklesiologiske utfordringer i møte med det å være kirke for 18-30 åringer. Til grunn for mine refleksjoner ligger rapporter fra tre arbeidsgrupper, i bispedømmene Nord-Hålogaland, Oslo og Stavanger.

Først noen refleksjoner omkring begrepsbruken. Jeg er blitt bedt om å si noe om ”eklesiologiske utfordringer” i møte med denne gruppen. Ekklesiologi er den del av teologien som handler om kirken (ekklesia). Ekklesiologiske utfordringer handler derfor om hvilke utfordringer det har til kirken og forståelsen av det å være kirke å forholde oss til denne målgruppen.

Ekklesiologi er et fremmedord, men det blir ikke så mye lettere om vi bruker det helt vanlige norske ordet ’kirke’ heller. For det er et begrep som kan bety så mye (bygg, institusjon, organisasjon, fellesskap osv.), og det finnes jo også en rekke ulike syn på hva kirken er eller bør være nettopp i norsk kontekst (ulike ”kirkesyn”).

For at dette innlegget ikke skal handle om utfordringen fra 18-30 i lys av de mange kirkesyn, skal jeg straks gjøre det klart hva slags kirkeforståelse jeg tar utgangspunkt i. Den er svært enkel, like enkel som Luther formulerer den i de Schmalkaldiske artikler (Luther kunne ellers si mye annet om kirken også, og kan også innrømme at det er et komplisert begrep):

”For hva kirken er, det vet, Gud skje takk, et barn på sju år, nemlig de hellige troende og ’de sauene som hører sin hyrdes røst’ (Joh 10,3).”

Den helt enkle og grunnleggende betydning av kirke er altså *mennesker*, mennesker som hører Gud til. I vår norske situasjon er det ikke alltid lett å vite nøyaktig *hvem* disse menneskene er, og det er heller ikke noe poeng. Kirkens grenser må trekkes så vidt som mulig, der alle som en gang ble døpt inn i fellesskap med Gud regnes med, så lenge de ikke selv definerer seg utenfor.

Kirken er mennesker. Den er naturligvis også mye annet: En organisasjon, en institusjon, bygninger osv. Men alt dette er avledede størrelser, satt til å tjene menneskene, støtteverker de trenger for å være kirke. Dersom det blir menneskene som tjener institusjonen, snur vi saken på hodet. Kirken består av mennesker og er til for menneskenes skyld.

Kirken består av mennesker. Enkeltmennesker. Ikke enkeltmennesker hver for seg, men mennesker som er satt inn i et fellesskap, i forhold, i relasjon, – til andre mennesker og til Gud. Dette er et fellesskap som kommer klarest til uttrykk i det vi gjerne kaller gudstjenesten.

Matt 18,20: "Der to eller tre er samlet i mitt navn, der er jeg midt iblant dem"

Confessio Augustana art VII: "Men kirken er forsamlingen av de hellige, der evangeliet blir lært rent og sakramentene forvaltet rett".

To presiseringer er nødvendig:

- Dette handler ikke bare om "gudstjeneste" i betydningen "høymesse" el.l., men om det at kristne samles også i andre former.
- Relasjonen mellom de kristne med hverandre og med Gud skapes og kommer til uttrykk i gudstjenesten, men er ikke begrenset til gudstjenesten. Relasjonen er også til stede når det ikke er gudstjeneste – og mellom de som samles og de som ikke er til stede så ofte (det siste er en viktig erkjennelse i en folkekirkesammenheng). I NT kaller de kristne "venner" og en "ny familie", og det forutsettes at innbyrdes kjærlighet og omsorg skal prege kirkens liv. Det er dette fellesskap, og disse relasjoner, som representerer kontinuiteten i kirkens liv, ikke kirkens ansatte og dens organisatoriske struktur – selv om den er viktig også.

Sentrum i ekklesiologien og i kirkens liv er altså *samlingen*. Men med det er ikke alt sagt. Ved siden av *samlingen* står *sendelsen*. Kirken samles ikke for å sitte sammen, men for å bli sendt ut. Kirken er sendt ut til verden. Et fellesskap av mennesker som er til for mennesker. Kirken er en kirke i misjon – og i diakoni (tjeneste).

Når vi snakker om å være sendt, hender det at deler folk i to grupper. De som er sendt, og de man er sendt til. Subjekt og objekt for misjonen, så å si. Men det egentlige subjekt i sendelsen er Gud selv: Hver av oss er slike som Gud sender noen til (objekt) og slike som Gud ønsker å sende til andre mennesker (subjekt). En permanent deling kan være farlig, også for forståelsen av kirken, hvis noen blir kirkens subjekt, andre objekt for andres forsøk på å være kirke.

Hvem er subjektet i kirken?

Dette har vært en lang innledning, men jeg nærmer meg et poeng som jeg mener er svært relevant for det denne konferansen handler om. Jeg hører noen steder (også i rapportene) følgende formulering: Hvordan kan vi være kirke for aldersgruppen 18-30? Hva sier vi egentlig da? Hvem er "vi" som er kirke for noen? Definerer vi oss selv (vi over 30, de kirkeansatte, medlem i kirkelige råd etc) som det kirkelige subjekt, de andre som objekt for vårt forsøk på å være kirke?

Både nyere barneteologi og ungdomsteologi har med rette kritisert en slik tenkemåte, og pekt på at barn og unge må forstås som subjekter, både i sin egen tro, og i det å høre til i kirken. Men den gamle tenkemåten henger lett igjen, slik at ungdom og andre grupper blir redusert til "målgrupper", som noen vi skal være kirke "for".

En slik tilnærming er både teologisk gal, og den fungerer etter mitt skjønn dårlig i forhold til aldersgruppen 18-30 år. Som rapporten fra Stavanger uttrykker det: "Ungdom vil være subjekt i eget liv og tro" (s.1) Rapportene viser også at det er tiltak der ungdom opplever eierskap til det som skjer som lykkes best. Der det er andre som er hovedeierne (de over 30 eller de ansatte, prest og kantor nevnes som særlig problematiske), er det større sjanse for at ungdom trekker seg unna og går andre steder. Om kirken tidligere har kunnet påberope seg sin institusjonelle autoritet og krevd lojalitet, fungerer det dårligere og dårligere overfor stadig flere aldersgrupper.

Vi må altså spørre: Hvordan kan unge mellom 18 og 30 være kirke? Ikke: Hvordan kan de finne seg til rette i den kirken som vi andre har bestemt hvordan skal være?

Dette betyr ikke at vi over 30 skal trekke oss tilbake og overlate det til gruppen selv å finne ut av. Som kirke (inkludert oss over 30) er vi sendt, også til 18-30-åringene. Samtidig er de også sendt til oss. (Spennende tema for en ungdomskonferanse: Hva kan ungdom gjøre for dem mellom 40 og 60?)

Én kirke med mangfold

Men også av en annen grunn kan vi ikke bare overlate 18-30-åringene til seg selv, og det er erkjennelsen av at det finnes bare én kirke. Det er ikke én kirke for ungdom, en annen for middelaldrende, ikke én kirke for menn og en annen for kvinner eller én kirke for nordmenn og en annen for svensker. Vi hører til i den samme kirke, og vi er til for hverandre. Vi er én kirke, men i denne kirke er det rom for et stort mangfold.

Her berører vi etter mitt skjønn et annet nøkkeltema i denne sammenheng. Mange opplever nettopp at det ikke er rom for et tilstrekkelig mangfold i Den norske kirkes menigheter. Der forventes det at vi skal følge den samme liturgien, og syng de samme salmene. Både i teori og praksis er det motstand mot å la menigheter få alt for stort særpreg. Mange opplever Den norske kirke som uniformerende.

Paradoksalt nok skjer dette ofte på vegne av mangfoldet. Den dominerende menighetsform i Den norske kirke er lokalmenigheten – soknet. Det som opprinnelig var et praktisk organisasjonsgrep, begrunnes av mange prinsipielt: Menigheten er ikke noe vi velger, vi går ikke dit vi finner meningsfeller, men til den lokale kirke der vi finner mange ulike mennesker, med ulike meninger, i alle aldre.

En god tanke, men ofte er mangfoldet i Den norske kirkes menigheter oppskrytt. I praksis domineres de ofte av bestemte aldersgrupper, eller av mennesker i bestemte livssituasjoner. Mange norske lokalmenigheter er i praksis familiekirker, dominert av familier med små eller større barn. Enslige voksne opplever ofte at de i større grad faller utenfor. Dette rammer ikke minst de mellom 18 og 30.

Idealet om et mangfold innen den lokale menighet er ofte en illusjon, og fører til at de som ikke hører til i den dominerende kultur, faller utenfor. Hva er løsningen på dette? Ikke gjennom å lage menigheter som bare er for en bestemt type mennesker. Et visst mangfold må det være også innad i den enkelte menighet. Men en lurer seg selv om en tror at enhver menighet skal kunne romme ethvert mangfold. I praksis vil bestemte former og bestemte kulturer dominere. Mangfoldet blir større i kirken samlet sett om menigheter gir rom for ulike kulturer, altså at ikke alle menigheter er like. Eller at noen menigheter prioriterer noen grupper fremfor andre. Ikke alle menigheter bør være like spesialiserte. Den type "allround"-menigheter som mange lokalmenigheter forsøker å være, trenger vi fortsatt. Men dersom vi insisterer på at alt mangfold nødvendigvis skal finne sitt rom her, gjør vi etter mitt skjønn en alvorlig feilvurdering. Krav om å innordne seg fører lett til passivering eller til at man går andre steder. Kirkens makt over mennesker er i dag svært begrenset. Dersom det kirken sier ikke oppleves meningsfullt av dem det gjelder, kan vi ikke forvente å nå fram. I alle fall ikke hos 18-30-åringene. Det er i grunnen like bra. Det minner oss om at de er like mye kirke som oss.

Mitt anliggende er altså å ta til orde for et større mangfold i måtene vi er kirke på. Det kan skje på ulike måter, i form av ulike grupper eller gudstjenestetilbud i rammen av en enkelt menighet. Eller det kan foregå i som mer selvstendige enheter eller menigheter. Det som er viktig er at disse alternative formene forstås som ulike måter å være kirke på. (Det er jo en forståelse som har preget mye ungdomsarbeid tidligere, at man har forstått det som noe annet enn det å være menighet, som noe på siden av menigheten, som noe som forbereder på å bli en del av menigheten – som om det å være kirke er en voksen ting).

Et slikt perspektiv fordrer også at man ser etter de elementer som hører til det å være kirke: Det å samles i Jesu navn, rundt ord og sakrament. Å være sendt ut til verden.

På tross av at man har snakket i lang tid om mangfold og om nye menighetsformer i Den norske kirke, synes situasjonen å være preget av stor konservatisme på de etablerte formers vegne. Ikke minst savner jeg en større vilje til å etablere ordninger for tilhørighet til kirken for menigheter og grupper som ikke tilhører den tradisjonelle soknestrutturen. Resultatet av en slik konservatisme kan bli avskalling, og dermed mindre mangfold i Den norske kirke.

I denne sammenheng er det verdt å kaste et blikk på situasjonen i den engelske kirken. Uten å oppheve den tradisjonelle soknestrutturen har man skapt ordningsmessig rom for nye menighetsformer, det man kaller ”fresh expressions of church”. Dette erstatter som sagt ikke det gamle, man taler i stedet om en ”mixed economy”, en blandingsøkonomi, der nye former har rom ved siden av den gamle. Jeg savner en langt mer offensiv holdning i Den norske kirke på dette feltet.

Kirke som fellesskap

Jeg begynte med å si at kirke handler om fellesskap mellom mennesker og mellom mennesker og Gud. Kirkens karakter av fellesskap er et som er kommet i fokus og nærmest fått en renessanse innen mye økumenisk teologi. (Kirken som koinonia/communio) En peker her også på sammenhengen mellom kirkeforståelse og treenighetslære: Liksom den ene Gud er fellesskapet av Fader, Sønn og Ånd, slik består også den ene kirke av gjensidige relasjoner med hverandre og med Gud.

Dette er et fellesskap på et dypt plan, som ikke uten videre faller sammen med de sider av fellesskapet som vi umiddelbart kan observere. Innenfor luthersk sammenheng sier vi gjerne at det dreier seg om et sakramentalt fellesskap, gitt oss i dåpen og uttrykt i nattverden. Samtidig må vi passe oss for å gjøre det kristne fellesskapet til noe rent åndelig og usynlig. Selv om fellesskapet har sin forankring i størrelser som ligger bortenfor det vi umiddelbart kan observere, handler fellesskap om relasjoner mellom mennesker, relasjoner som på en eller annen måte må komme til uttrykk.

At man av og til henfaller til tanken om et slags usynlig fellesskap kan nok ha sin grunn i at de konkrete fellesskap man kjenner til kan ha sine problematiske sider. I mange tilfelle vil ”fellesskap” være et begrep som kan være problematisk fordi det lett identifiseres med bestemte *former* for fellesskap. Rapporten fra Oslo peker på at ”fellesskap lett kan bli et indrekirkelig ’klissete’ ord” (s. 8) I stedet tar man til orde for at ordet *nettverk* er et bedre egnet begrep.

Hvilket ord man setter på denne side ved det å være kirke er i og for seg ikke så viktig. Det begge begrepene får fram er at det dreier seg om relasjoner mellom mennesker, og at dette er relasjoner som kan være av forskjellig karakter. Jeg tror det er en riktig observasjon at de fellesskap eller nettverk ungdom inngår i, i mange tilfelle er av en annen karakter enn de nettverk som tidligere har preget samfunnet. Mens mange tidligere i større grad hadde sitt nettverk knyttet til lokalsamfunnet og stedet, inngår ungdom ofte i relasjoner som ikke er begrenset til der man bor eller befinner seg i øyeblikket. Enkle muligheter for å forflytte seg og å kommunisere uavhengig av sted, har radikalt endret betingelsene for fellesskap og nettverk i samfunnet. Dette oppleves trolig mest radikalt av mennesker i 18-30-årsalderen.

Dette må også få konsekvenser for hvordan man tenker fellesskap i kirkelig sammenheng. Vi ser allerede i nytestamentlig tid at kristne fellesskap ble dannet på to måter: Dels ved at man kristnet eksisterende fellesskapsstrukturer, dels at man etablerte nye fellesskap, gjerne med trekk som lignet eksisterende fellesskapsformer. En viktig form i nytestamentlig tid var familien: Kristne fellesskap ble til ved at familier ble kristne, og ved at man dannet fellesskap med familieliknende kvaliteter. I moderne tid har familien har blitt sterkt svekket som kirkelig enhet, i stedet har foreninger og sammenslutninger blitt den fellesskapsform som ofte har ligget mest til hånden når kirken skal tenke fellesskap. I det man gjerne kaller en postmoderne tidsalder har slike foreningsliknende fellesskapsformer mistet mye av sin tiltrekningskraft, bl.a. erstattet av mer nettverksliknende strukturer. Paradoksalt nok har familierelasjonene for mange styrket sin stilling, selv om disse også er blitt mer nettverksaktige.

En slik utvikling må også kirken ta høyde for og ikke insistere på at det er gårdsdagens fellesskapsformer som også skal gjelde i dag. En teolog som har forsøkt å ta denne utfordringen på alvor, er Pete Ward, bl.a. i boken *Liquid Church*. Hans poeng er at en verden med flytende fellesskapsformer må også det kirkelige fellesskap innta liknende former.

Jeg har stor sans for mye av det Ward skriver, men er uenig med ham når han etter mitt skjønn nedskriver viktigheten av gudstjenesten, av det å komme sammen. Etter mitt skjønn hører det med til det grunnleggende med det å være kirke. Hvis dette ikke er et element i kulturen, må vi bidra til å utvikle det. Det betyr ikke at en gudstjeneste må se ut som den alltid har gjort. Nye tider krever nye former, som gjenspeiler tiden og hvem det faktisk er som samles. Andre samværsformer må utvikles og oppmuntres, ikke bare slikt som tradisjonelt har blitt oppfattet som gudstjeneste.

Den norske kirke er som kjent inne i et omfattende arbeid med å fornye sitt gudstjenesteliv. Jeg håper den kan bidra til et gudstjenesteliv 18-30-åringene kan ha et eierskap til.

Ulike måter å være kirkemedlemmer på

Jeg vil til sist ta opp et siste punkt jeg mener handler om ekklesiologiske utfordringer i forhold til aldersgruppen 18-30. Det handler om det faktum at det finnes høyst ulike måter å forholde seg til sitt kirkemedlemskap på. For noen innebærer det regelmessig deltakelse i gudstjenester og ulike kirkelige aktiviteter. For andre innebærer det et mer distansert forhold der man kanskje dukker opp når det er jul, eller når man har et "ærend" i form av kirkelige handlinger i familien. Jeg har i andre sammenhenger tematisert dette som forholdet mellom "folkekirke og trosfellesskap", der "folkekirken" handler om det mer distanserte, "trofellesskapet" om den mer aktive involvering.

Jeg mener også aldersgruppen 18-30 år må tenkes inn i dette perspektivet. I rapportene fra arbeidsgruppene er dette først og fremst reflektert i rapporten fra Nord-Hålogaland. I de to andre rapportene synes det mest å handle om denne gruppens forhold til et mer aktivt engasjement i en menighetsammenheng. Det er vel og bra, men er det hele bildet? Hva med den mer folkekirkelige tilknytningen?

Jeg tror grunnen til at man ikke umiddelbart tenker i denne retning er at ungdomstiden, alle fall fram til konfirmasjonen, på mange måter er et unntak i forhold til det generelle mønster. En folkekirkelig tilknytning til kirken preges jo nettopp ikke av passivitet, men av aktivitet: Man kommer til konfirmasjon og er med på kirkens aktiviteter og tilbud. For noen kan dette strekkes enda litt lenger, til et lederopplegg el.l. Men det ligger dermed ikke noen automatikk i at man dermed skal fortsette å være aktiv i kirken. Fra en folkekirkelig synsvinkel er dette nærmest unntaket: Det er noe som gjelder de få. Den ”vanlige” måten å gjøre det på er at man etter konfirmasjonen går inn i et mer distansert forhold, for så å vende tilbake ved juletider eller ved de store begivenheter i livet.

En vanlig strategi i mye kirkelig ungdomsarbeid har vært å ”holde på” konfirmantene i det kirkelige arbeidet etter konfirmasjonen. For noen lykkes det, for de fleste ikke. Men det er ikke dermed gitt at innsatsen er mislykket, selv om man ikke når det primære mål. Selv om kirkens møte med ungdom forbindelse med konfirmasjonen ikke fører til fortsatt kirkelig aktivitet på høyt nivå, er den likevel med å legge grunnlaget for deres forhold til kirken senere i livet, og for at de kommer tilbake ved ulike anledninger.

Anvendt på 18-30 år mener jeg dette betyr at vi ikke bare tenker denne gruppen som deltakere i kirkelige aktiviteter, men også som kirkemedlemmer med et litt mer avstandsforhold til kirken i det daglige. Vi må også spørre hvordan vi kan bekrefte dem som det, styrke deres forhold til kirken, samtidig som vi vet å utfordre dem til å komme nærmere kjernen i det fellesskapet de er døpt inn i.

De av 18-30-åringene som det er mest naturlig å forholde seg til i denne sammenheng er de som etablerer seg og får barn. De møter kirken i forbindelse med et eventuelt bryllup, ved dåp av barn og ved trosopplæringstilbud til barna. Paradoksalt nok er det også denne gruppen som finner seg lettest til rette i det aktive menighetsarbeidet, som nettopp er temmelig familiedominert. De som ikke er etablert, eller er etablert uten barn, har i mye mindre grad denne type kirkelig kontakt. Jeg spør om ikke også denne gruppen burde være en målgruppe for en kirkelig strategi, ikke bare som potensielle deltakere i det aktive kirkelige arbeid, men også som mer distanserte kirkemedlemmer. Hvordan forholder vi oss til disse, hvordan henvender vi oss til dem? Hvordan legger vi til rette for at man kan nærme seg kirken og kirkens fellesskap på en rekke måter og på ulike aktivitetsnivåer? Og hvordan motvirker vi tendensen til å skille sterkt mellom et ”utenfor” og et ”innenfor”?

Ensidig fokus på aktiviteter og de nære fellesskap kan også ha den konsekvens at man mister bevisstheten om de som faller utenfor, de som ikke fikser det å være med i denne type fellesskap. Mange i aldersgruppen 18-30 år lever vellykkede og travle liv. Mange gjør det slett ikke. Hvordan skal vi være kirke for dem. Det handler om å ta kirkens diakonale oppdrag på alvor. Diakoni handler ikke bare om å ta seg av de eldre eller de aller tyngst belastede. Spørsmålet om kirkens forhold til mennesker mellom 18-30 år har også en diakonal dimensjon som ikke må overses.

Avsluttende kommentar

Jeg innledet med å si at kirke består av mennesker, og er til for mennesker. Vi kommer galt av sted hvis det vi gjør for denne eller andre grupper blir et ledd i en kirkelig overlevelsesstrategi, en strategi for at kirken skal overleve eller styrke sin posisjon. Det dreier seg om menneskene, som er mellom 18 og 30 år, deres liv, deres relasjoner og deres gudsforhold. Det er de som er kirken, og det er til dem kirken er sendt.